

Вишньовський В. В.

кандидат психологічних наук, доцент,
завідувач кафедри психології

Тернопільського національного технічного університету
імені Івана Пулюя

v_vasia@i.ua

ОСОБИСТІСНА ТА ПРОФЕСІЙНА ЗРІЛІСТЬ ЯК НЕОБХІДНА УМОВА ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ ВЧИТЕЛЯ

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві постійно відбуваються соціально-економічні перетворення, які ставлять нові вимоги до особистості сучасного фахівця. В умовах мінливої дійсності все більшого значення для фахівця набуває вміння самостійно знаходити вирішення соціально-психологічних та професійно значущих проблем і здатність бути суб'єктом свого особистісного та професійного розвитку. Запропонована МОН України освітня реформа «Нова українська школа», передбачає одним з державних пріоритетів в освіті особистісно орієнтоване навчання і виховання, що в свою чергу вимагає однозначної психологізації освітнього процесу, зокрема, всіх його учасників: учнів, педагогів та батьків шляхом підвищення їх психологічної компетентності. Вирішенням цього завдання, в першу чергу, має займатися психологічна служба системи освіти, яка повинна функціонувати як єдина структурна система та забезпечувати сприятливі умови для особистісного, когнітивного, соціально-психологічного розвитку особистості з метою збереження психічного здоров'я і надання всім учасникам освітнього процесу психологічної підтримки. Тому, запроваджена МОН України, освітня реформа «Нова українська школа» є обумовленою вимогами часу, а її концепція передбачає системну трансформацію освіти на всіх рівнях і досягнення нової високої її якості [2]. Відповідно має змінитися і роль вчителя, який з джерела і транслятора знань трансформується в помічника і наставника учня у виборі освітнього вектору та життєвого шляху, який буде готовий та вмотивований до неперервного процесу професійного зростання [4]. І це зростання забезпечує особистісна та професійна зрілість вчителя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багато науковців, досліджуючи поняття «зрілість», керуються двома підходами: зрілість як певний віковий період у житті людини; та зрілість як високий рівень розвитку певних психічних функцій особистості, не прив'язана до її віку. Вагомий внесок у дослідження особистісної зрілості зробили зарубіжні психологи А. Маслоу, К. Роджерс, Г. Олпорт, К. О. Абульханова-Славська, Л. І. Анциферова, О. О. Бодальов, Д. О. Леонт'єв, А. О. Реан, В. М. Русалов та ін. Однак значну увагу дослідження феномену особистісної та професійної зрілості приділили і українські психологи С. П. Архипова, М. Й. Боришевський, С. Л. Братченко, І. С. Булах, Ю. З. Гільбух, О. А. Дмитрієва, Л. В. Долинська, О. А. Лукасевич, М. Р. Миронова, Л. П. Овсянецька, Л. В. Потапчук, О. В. Темрук, Т. М. Титаренко, І. Я. Шемелюк, О. С. Штепа та ін.

Метою статті є виявлення ролі особистісної та професійної зрілості у процесі неперервного професійного зростання вчителя.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бурхливий розвиток сучасного суспільства вимагає сильних, активних, дієвих людей, які прагнуть реалізувати свій потенціал та досягти найвищого рівня особистісного розвитку, тобто прагнуть до акмеологічного розвитку. Звісно, реалізуючи даний підхід, це вимагає формування нового типу особистості, який би мав можливість повністю реалізувати свої здібності та сприяти розвитку суспільства. Згідно цієї моделі особистості, в кожній людині є уявлення про особистісний ідеал людини, що дозволяє будувати гармонійні відносини як із собою, так і з оточуючими, та сприяє самовдосконаленню та самотворенню. Таким чином, особистість є суб'єктом свого життя та творцем своєї долі, що в свою чергу є критерієм особистісної зрілості людини [3].

Також важливою стороною життєдіяльності людини є її професійна діяльність, яка забезпечує самореалізацію особистості та актуалізацію всіх її потенціалів. Саме в професійній діяльності людина прагне самоствердитись та самореалізуватись. Саме саморозвиток та реалізація себе в професії, самоактуалізація власного особистісного потенціалу, є результатом професійного становлення.

Актуальною є сама проблема співвідношення професійного та особистісного у концепції професіоналізації. Так, Є. А. Клімов, Н. С. Пряжніков, Е. Ф. Зеєр пояснюють процес професійного становлення як професійну відповідність, яка включає певний набір задатків чи здібностей, які є умовою ефективного освоєння професії. У науковій літературі часто зустрічаються поняття «особистісна зрілість» та «професійна зрілість», які однозначно не є тотожними та зазначають різну психологічну реальність. Зокрема, Б. Г. Ананьєв вважав, що в психологічній літературі часто поняття «зрілість» замінювали поняттям «дорослість», що навіть на індивідуальному рівні доводить цю відмінність. Феномен особистісної зрілості є специфічним проявом зрілої особистості, який обумовлений інтегративними вимогами та специфікою прояву компонентів сфер її життєдіяльності. У структурі особистісної зрілості можемо виділити такі загальні компоненти: громадянська зрілість (патріотизм, зацікавленість в суспільно-політичному житті, почуття громадянського обов'язку, просуспільна діяльність); життєво-професійна зрілість (високий рівень реалізації життєвих подій, креативність та ініціативність у вирішенні життєвих ситуацій, компетентність); духовна зрілість (потреба в спілкуванні, піклуванні, повазі до інших, толерантність, доброзичливість, емпатійність); соціальна зрілість (вимогливість до себе, відповідальність, скромність); психологічна зрілість (позитивне мислення, психічна автономія, емоційна врівноваженість, перевага раціонального над емоційним); мотиваційна зрілість (лідерство, впевненість у своїх можливостях, задоволеність своїми якостями, стійкість домагань); сформованість самостійної особистості (самоконтроль, саморозвиток, самореалізація, самовдосконалення, саморегуляція, адекватна самооцінка). Зазначені компоненти особистісної

зрілості складають професійно-значущі характеристики професійної зрілості, які сприяють успішному професійному становленню педагога [1].

Професійна підготовка вчителів є інтеграцією їх професійного становлення та особистісного розвитку, як системний процес, який обумовлений взаємозв'язками компонентів особистісної зрілості. Саме ця системність дає можливість визначити провідні якості особистості, яка виступає суб'єктом професійно-педагогічного процесу, її становлення та взаємозв'язки в освітньому середовищі. Головним у формуванні професійної зрілості вчителя є власне сам компонент професійної зрілості, а саме, креативність та ініціативність у вирішенні професійно-педагогічних ситуацій та високий показник їх реалізації, компетентність [4].

Висновки й перспективи подальших розвідок. Здійснений нами огляд літературних джерел показав, що професійне зростання педагога неможливе без формування професійної зрілості, яке відбувається в процесі професійної підготовки, де вчитель оволодіває професійно-педагогічними компетентностями, які складаються з компонентів особистісної зрілості.

Література

1. Зеер. Э. Ф. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход: [учебное пособие] / Э. Ф. Зеер, А. М. Павлова, Э. Э. Сыманюк. М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. 216 с.

2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: [монографія] / Н. М. Бібік, Л. С. Ващенко, О. Я. Савченко; під заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2004. 112 с.

3. Мироненко Т. П. Формування громадянської зрілості у майбутніх учителів: автореф. дис. канд. пед. наук. Одеса, 2001. 19 с.

4. Особистісно орієнтовані технології навчання і виховання у вищих навчальних закладах: [колективна монографія] / [В. Андрущенко, Н. Дівинська, Б. Корольов та ін.; за заг. ред. В. Андрущенка, В. Лугового]. К.: Педагогічна думка, 2008. 256 с.

5. Штепа О. С. Пропріум зрілої особистості. *Практична психологія та соціальна робота*. № 2. 2004. С. 26–35.

УДК 378.147

Вітенко І.М.

кандидат географічних наук,
заступник директора з науково-методичної
роботи та міжнародного співробітництва ТОКІППО
vitek_@i.ua

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Нинішню епоху розвитку людської цивілізації звично називаємо космічною, електронною, ядерною, зважаючи на досягнення людства й науково-технічний прогрес. Водночас це епоха екологічної кризи у взаєминах суспільства і природи. Екологічні проблеми, досягши планетарного масштабу,